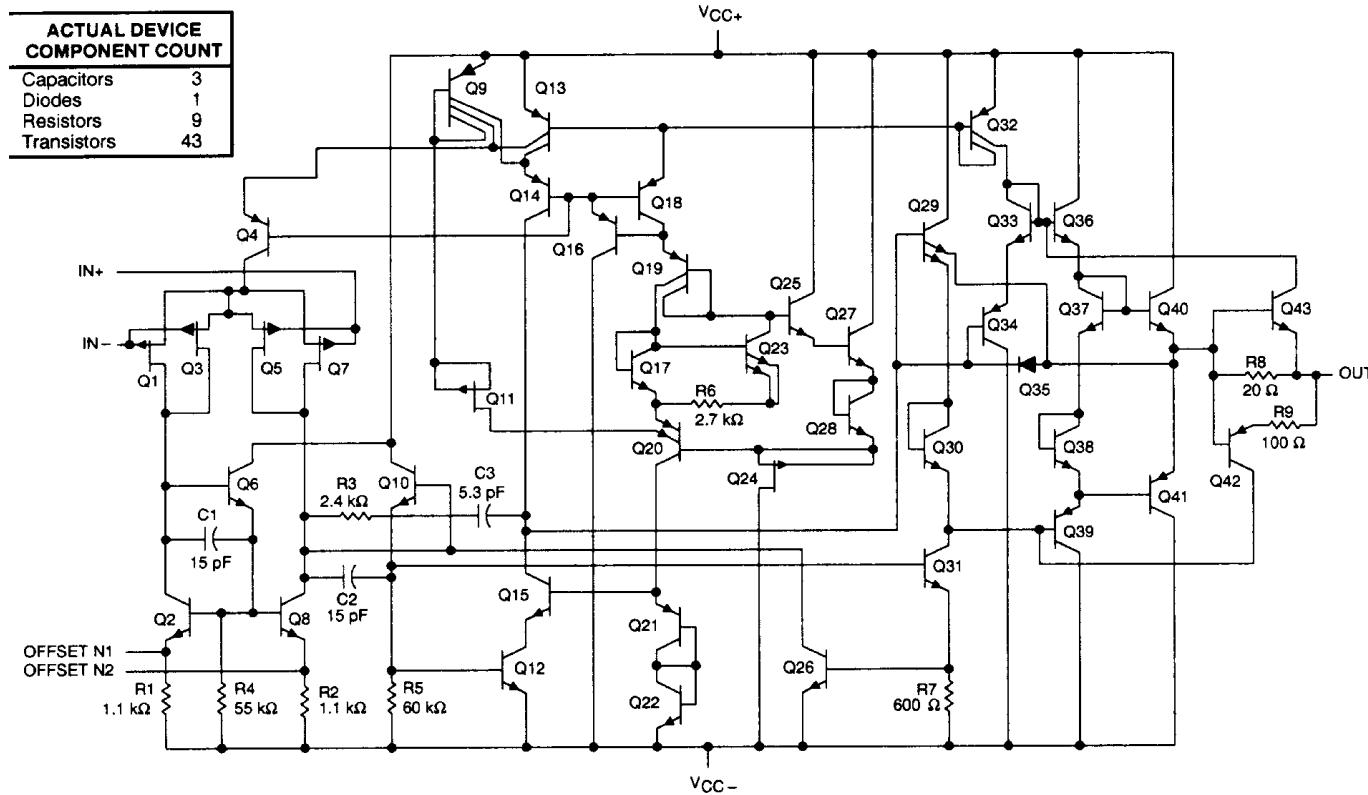

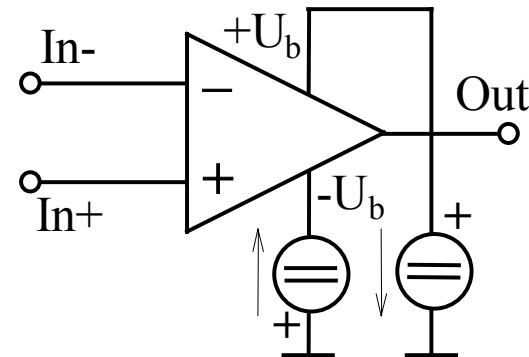
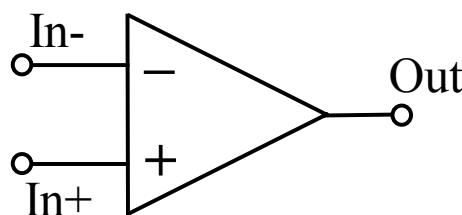
Operacijski ojačevalnik

Operacijski ojačevalnik: izvajanje osnovnih matematičnih operacij v dobi analognih računalnikov (+,-,integriranje, diferenciranje,...)

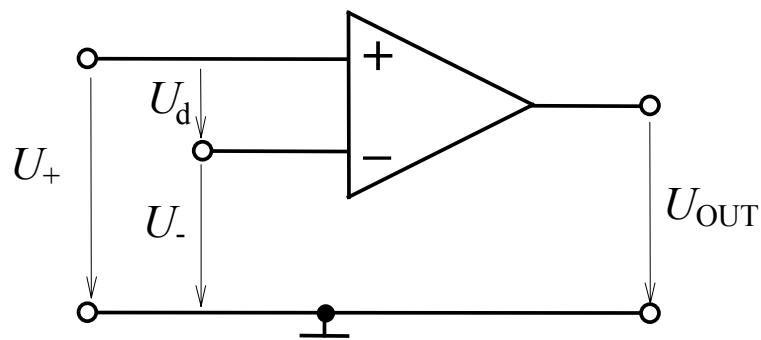

Operacijski ojačevalnik

Obravnavava s stališča "črne škatle"

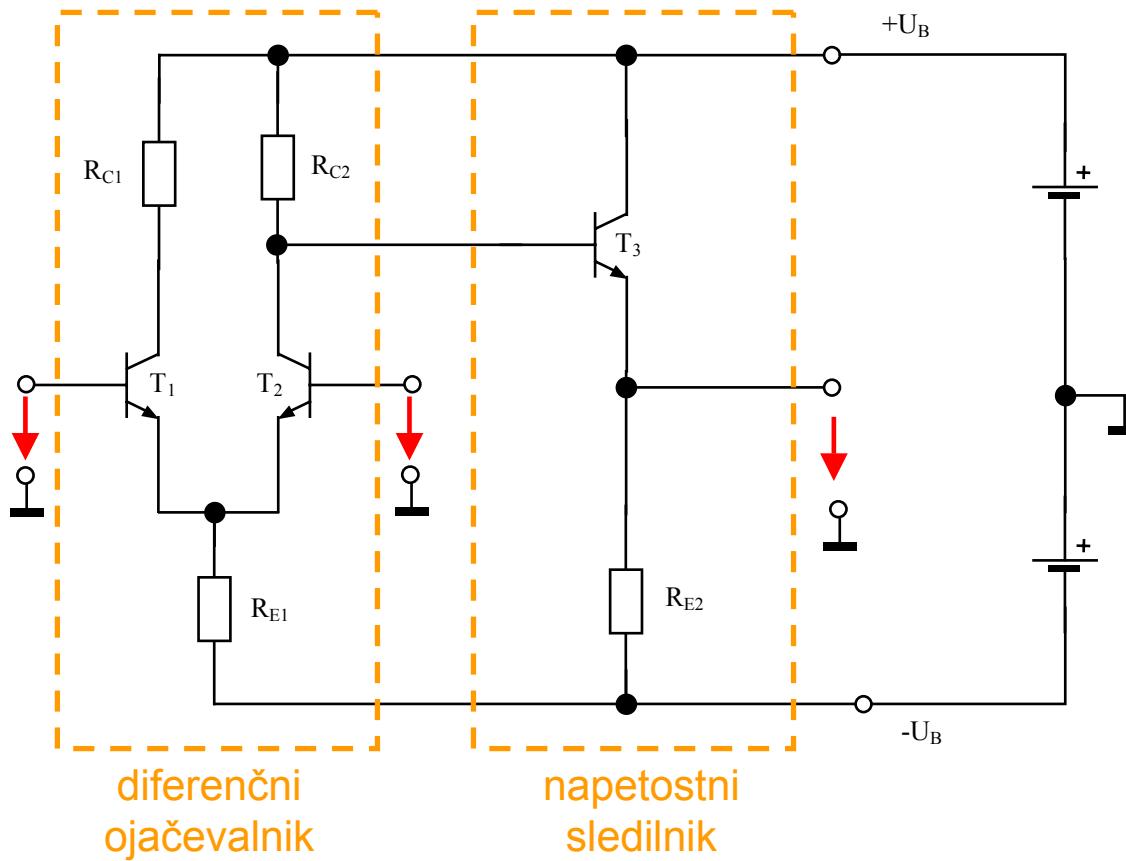
Označevanje napetosti

$$U_{OUT} = U_d \cdot A_d$$

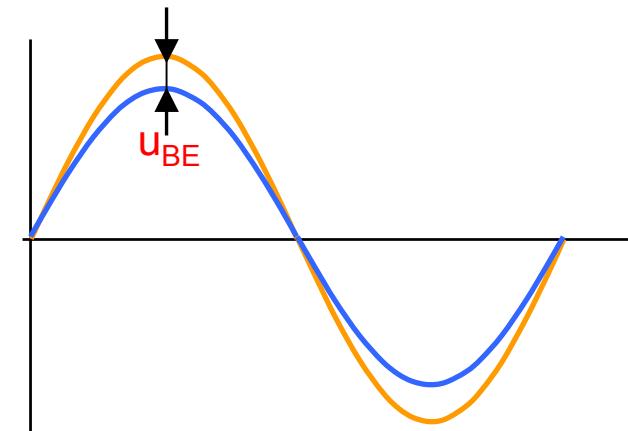
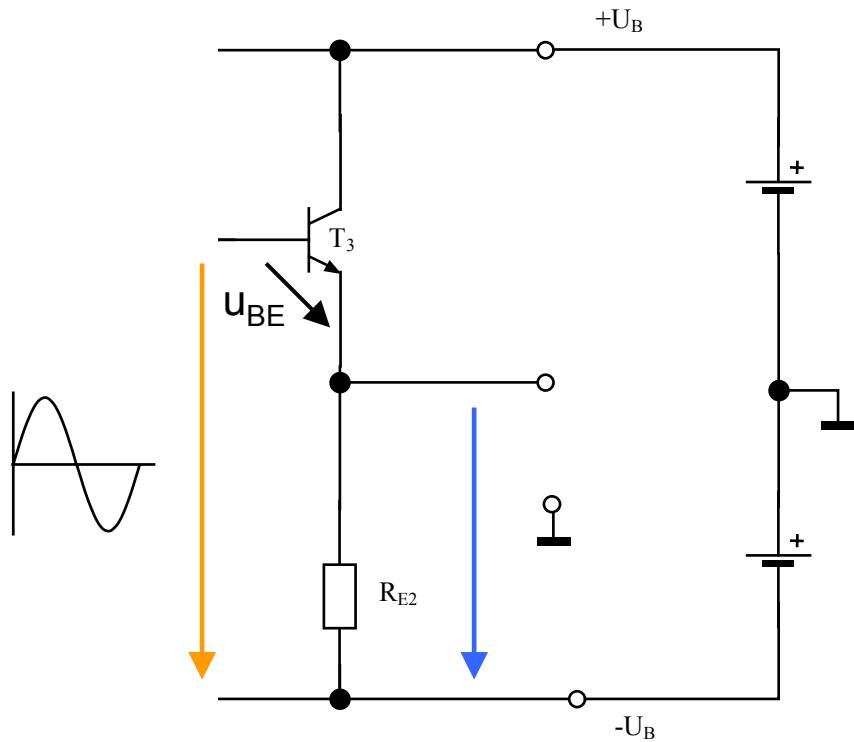
Operacijski ojačevalnik

Poenostavljeno vezje operacijskega vezja

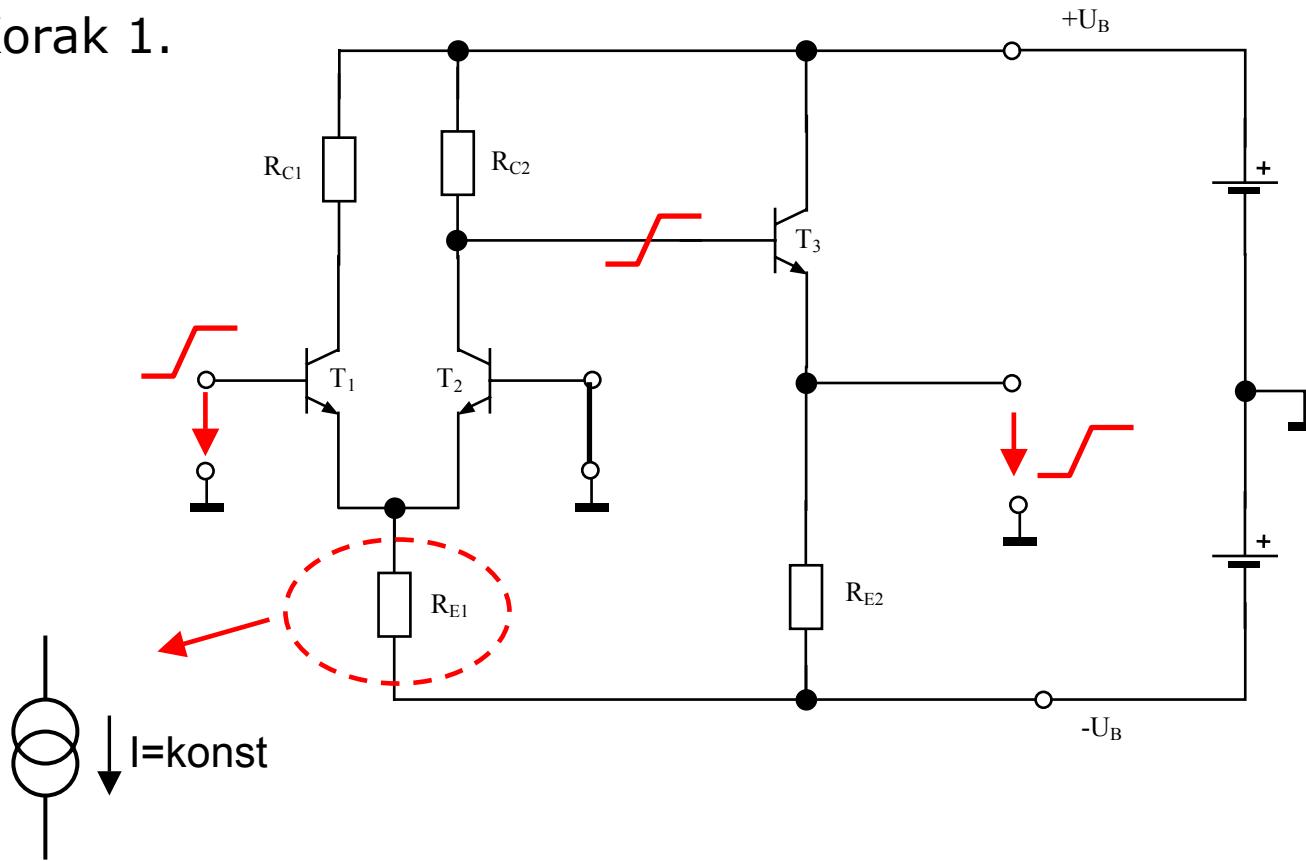
Operacijski ojačevalnik

Napetostni sledilnik

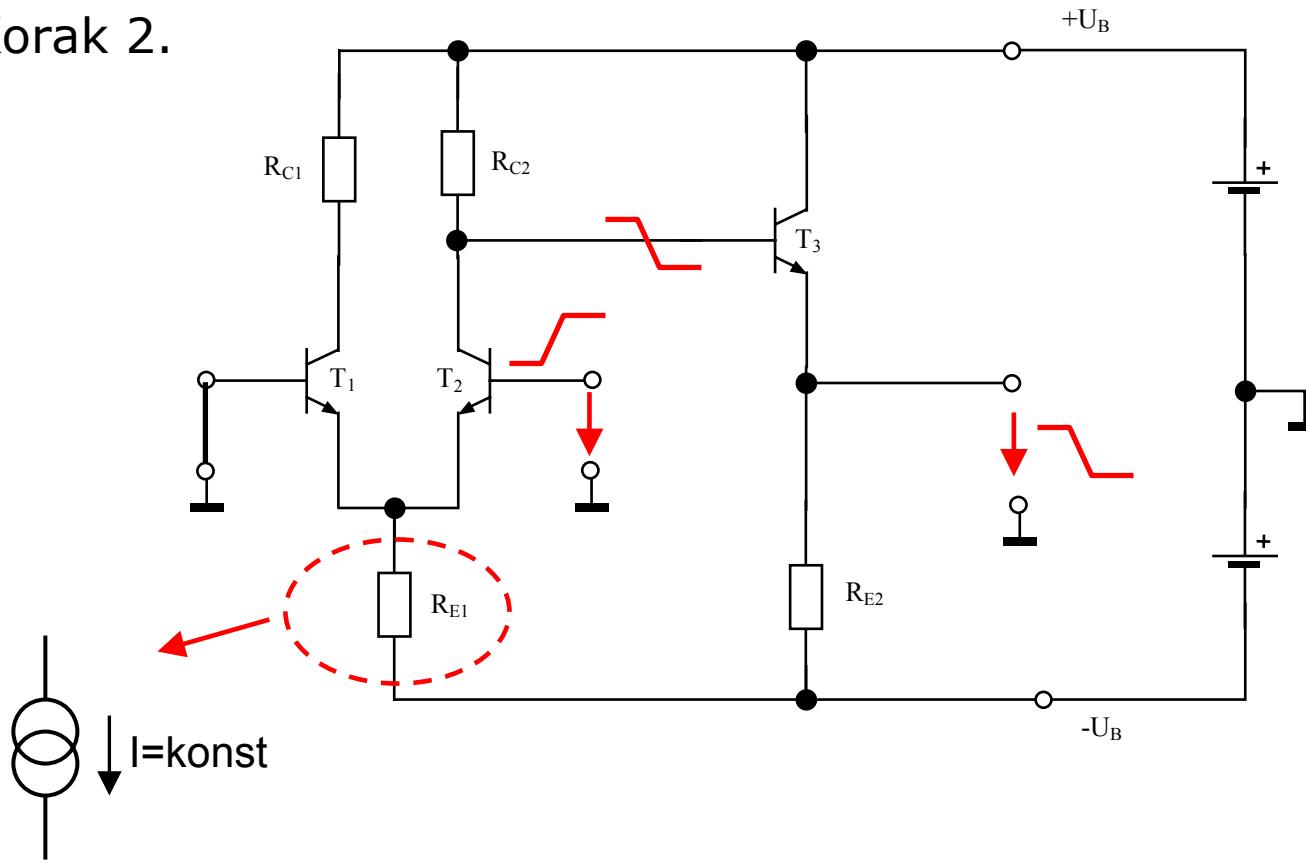
Operacijski ojačevalnik

Korak 1.

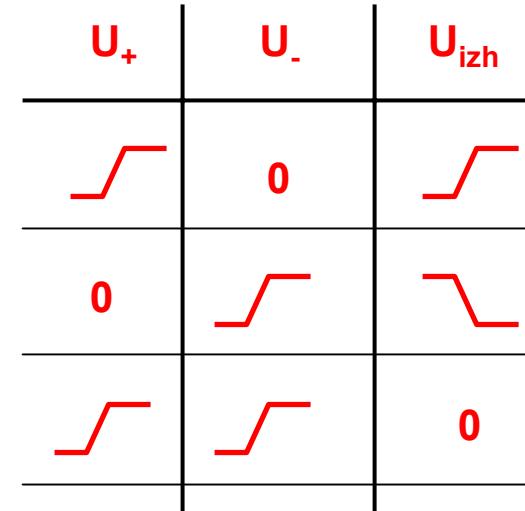
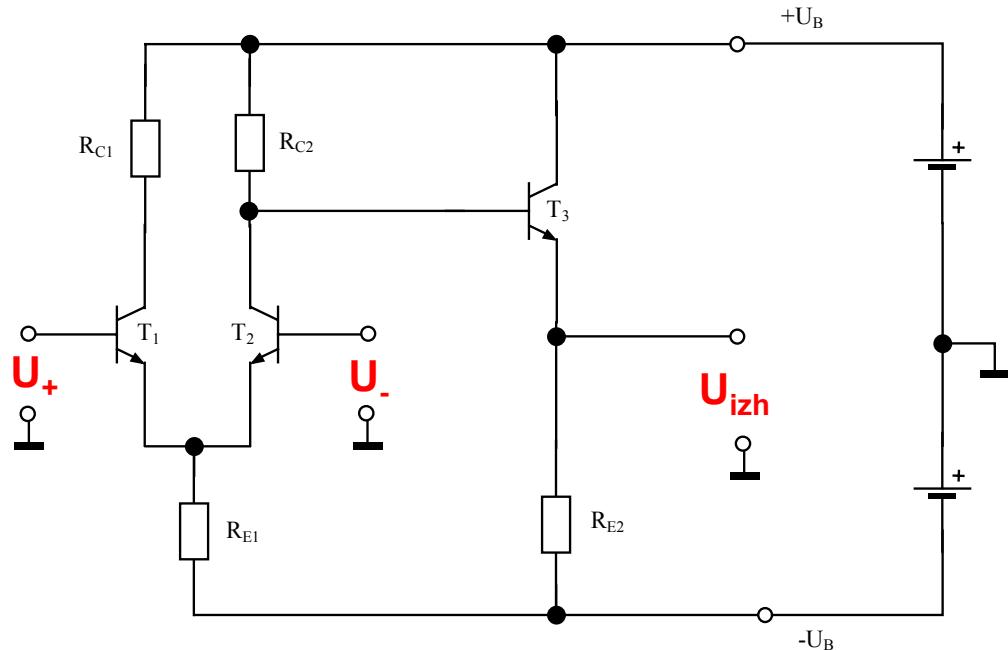

Operacijski ojačevalnik

Korak 2.

Operacijski ojačevalnik

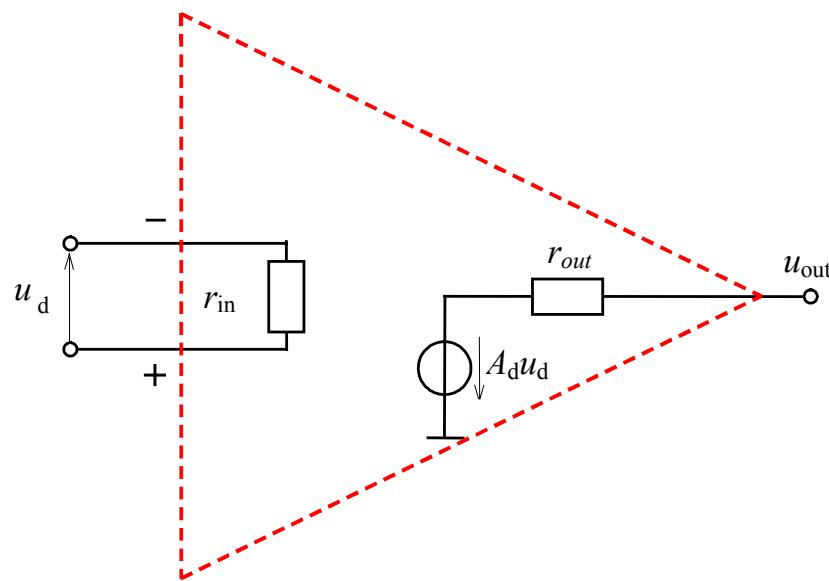

0 ... ni spremembe

Operacijski ojačevalnik

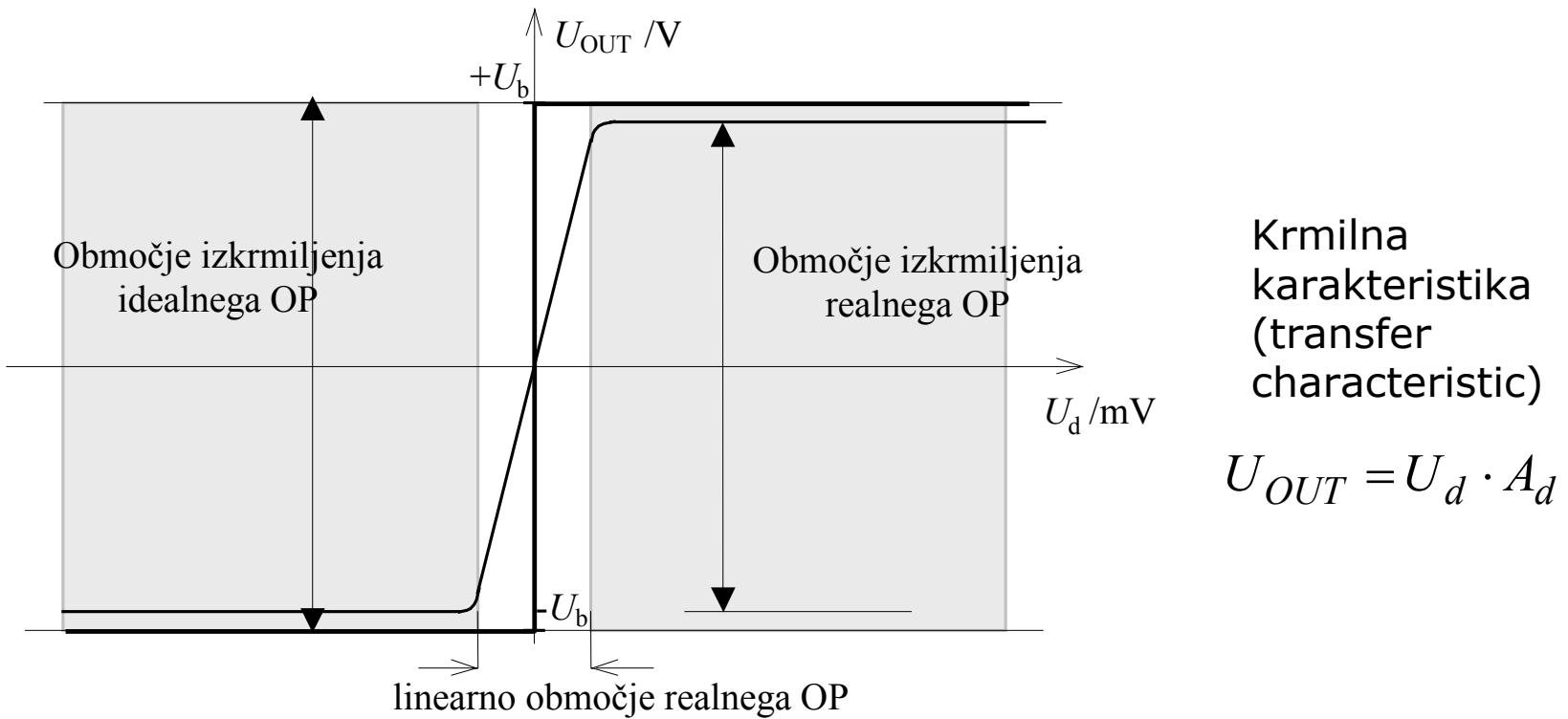
➤ lastnosti idealnega operacijskega ojačevalnika

lastnost	idealni OP	realni OP
ojačenje A_d	$A_d = \infty$	$A_d = 20*10^3 \dots 10^6$
vhodna upornost r_{in}	$r_{in} = \infty$	$r_{in} = 10^6 \Omega \dots 10^{14} \Omega$
izhodna upornost r_{out}	$r_{out} = 0$	$r_{out} = 30 \Omega \dots$

Operacijski ojačevalnik

1. izhodna napetost ne more preseči napajalne
2. in $A_D \rightarrow \infty$ potem ...

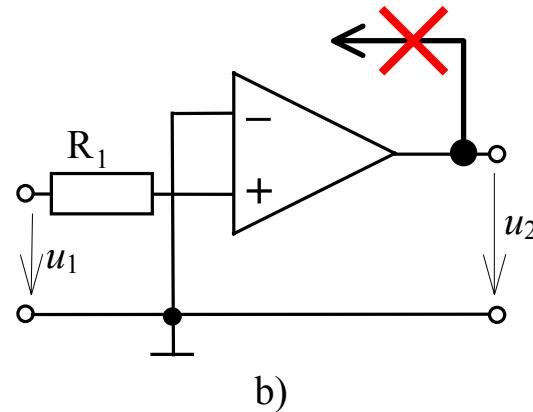
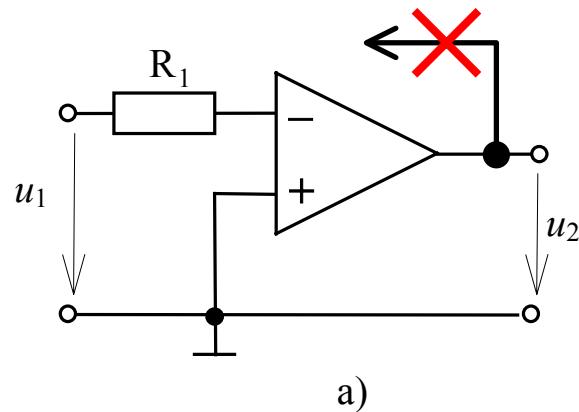
Krmilna
karakteristika
(transfer
characteristic)

$$U_{OUT} = U_d \cdot A_d$$

►če je $u_D \neq U_B (-U_B)$, potem velja $u_D \rightarrow 0$

Uporaba operacijskega ojačevalnika

➤redko ga uporabimo samostojno (brez elementov v povratni vezi)

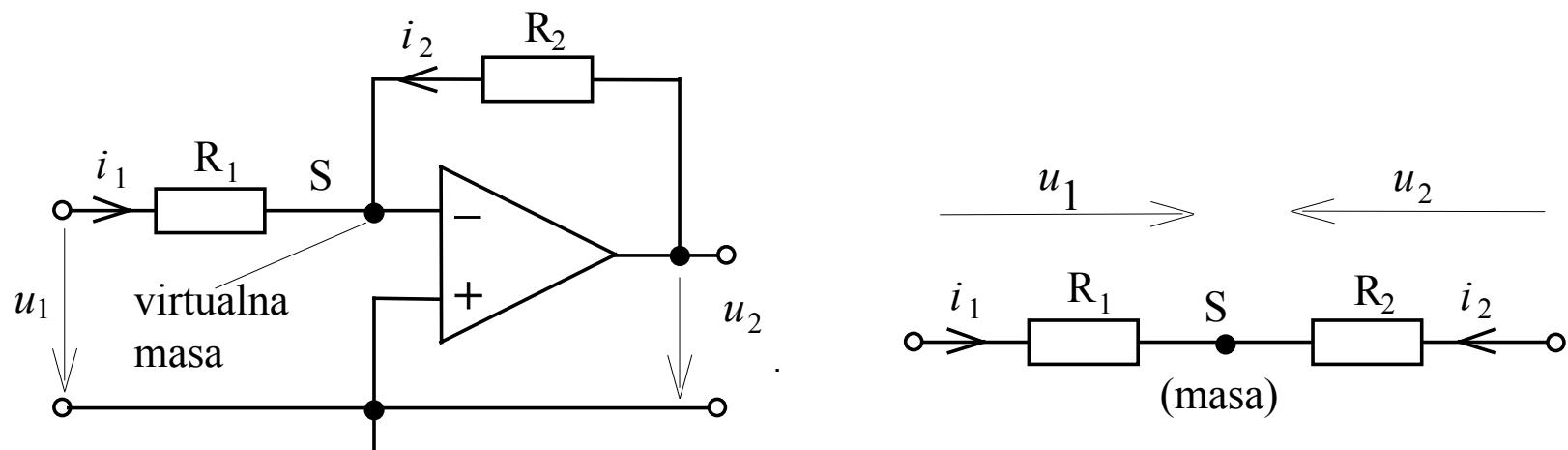
➤vezja z negativno in pozitivno povratno vezjo

ojačevalna vezja

preklopna vezja

Invertirajoče ojačevalno vezje

► če je OP idealen, velja $A_D \rightarrow \infty \Rightarrow u_D \rightarrow 0$ in $r_{VH,OP} \rightarrow \infty \Rightarrow i_1 + i_2 = 0$

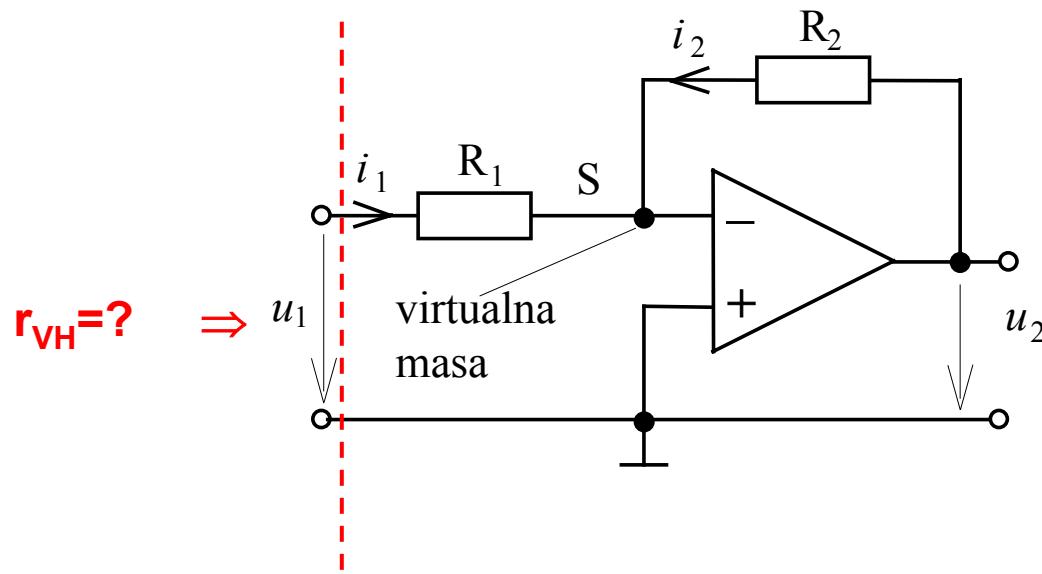
$$i_1 + i_2 = \frac{u_1}{R_1} + \frac{u_2}{R_2} = 0 \quad \longrightarrow \quad A = \frac{u_2}{u_1} = -\frac{R_2}{R_1}$$

$A = \frac{u_2}{u_1} = -\frac{R_2}{R_1}$

... ojačenje vezja

Invertirajoče ojačevalno vezje

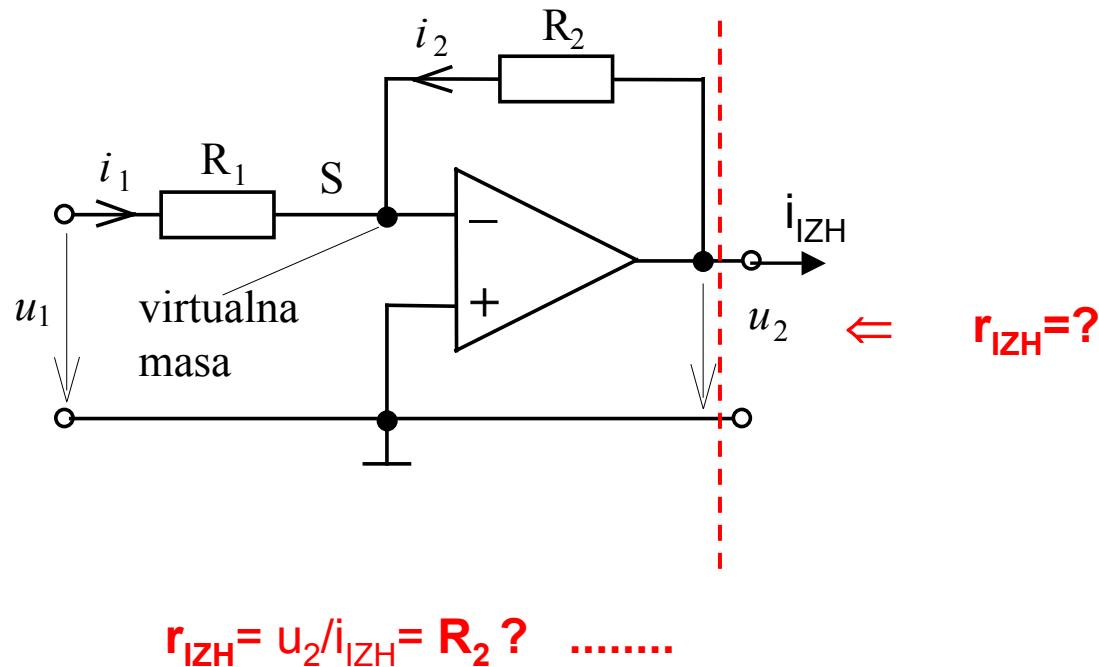
➤vhodna upornost ojačevalnega vezja znaša ...

$$r_{VH} = u_1/i_1 = R_1 \quad \dots \dots \text{čeprav znaša } r_{VH,OP} \rightarrow \infty$$

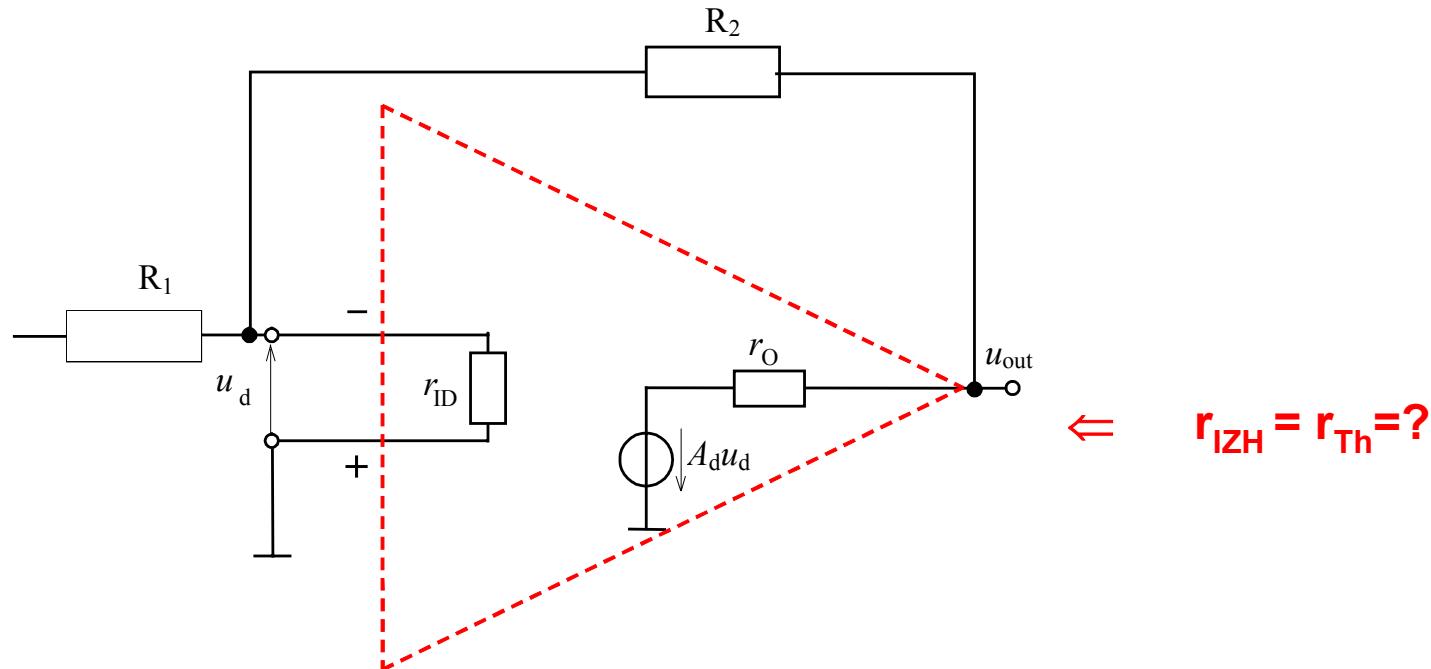
Invertirajoče ojačevalno vezje

➤ izhodna upornost ojačevalnega vezja znaša ...

Invertirajoče ojačevalno vezje

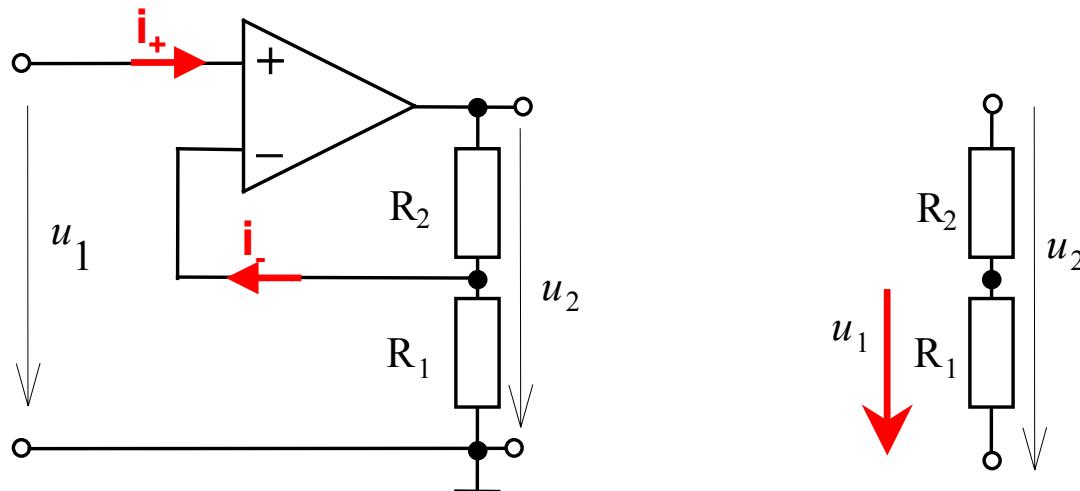
➢ izhodna upornost ojačevalnega vezja znaša ...

$$r_{IZH} = u_2 / i_{IZH} = 0 \quad \dots \text{enako kot znaša } r_{IZH,OP} = r_O \rightarrow 0$$

Neinvertirajoče ojačevalno vezje

► če je OP idealen, velja $A_D \rightarrow \infty \Rightarrow u_D \rightarrow 0$ in $r_{VH,OP} \rightarrow \infty \Rightarrow i_- = i_+ = 0$

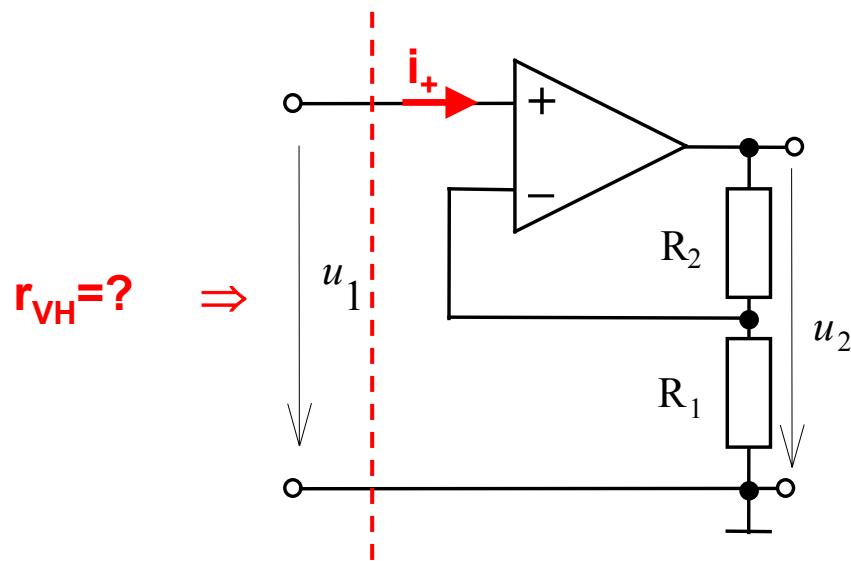

$$\frac{u_1}{R_1} = \frac{u_2}{R_1 + R_2} \quad \longrightarrow \quad A = 1 + \frac{R_2}{R_1}$$

... ojačenje vezja

Neinvertirajoče ojačevalno vezje

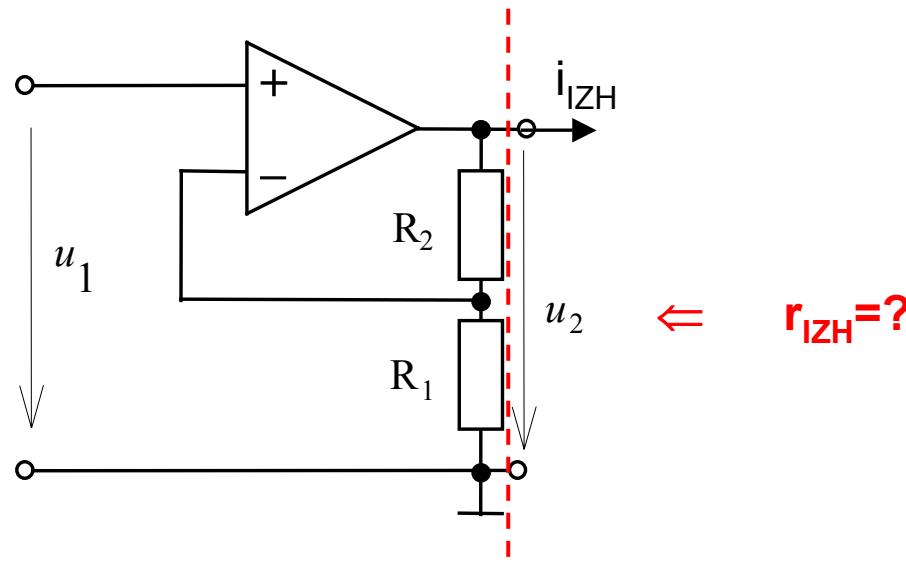
➤vhodna upornost ojačevalnega vezja znaša ...

$$r_{VH} = u_1 / i_1 = \infty \quad \dots \dots \text{enako kot znaša } r_{VH,OP} \rightarrow \infty$$

Neinvertirajoče ojačevalno vezje

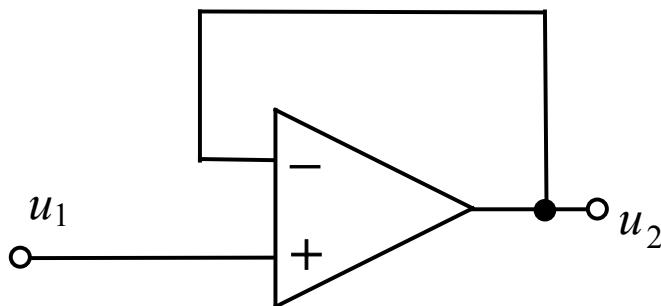
➢ izhodna upornost ojačevalnega vezja znaša ...

$$r_{IZH} = u_2/i_{IZH} = 0 \quad \dots \text{enako kot znaša } r_{IZH,OP} = r_o \rightarrow 0$$

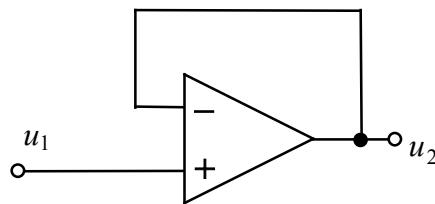
Neinvertirajoče ojačevalno vezje

➤ v primeru $R_2=0$ in $R_1=\infty$

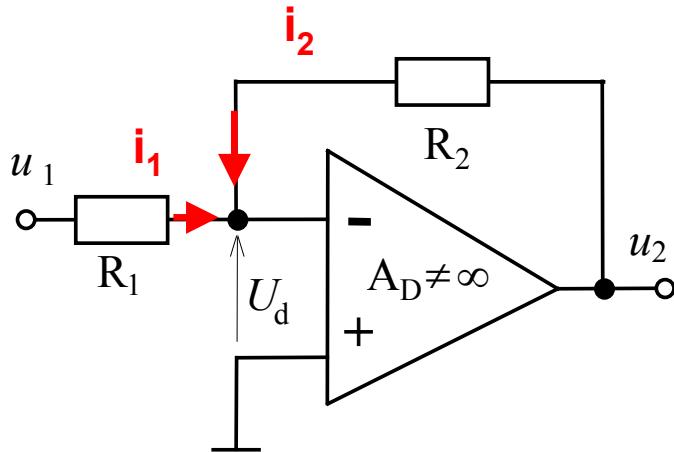
Lastnosti napetostnega sledilnika

- ojačenje je enako 1
- $r_{VH} = \infty$
- $r_{IZH} = 0$

Inver.ojač.vezje-vpliv realnega A_D

- ker je $A_D \neq \infty$, velja tudi $u_D \neq 0$
- ostale lastnosti idealnega OP ostajajo v veljavi!

$$i_1 + i_2 = 0$$

$$\frac{u_1 + u_d}{R_1} = -\frac{u_2 + u_d}{R_2}$$

$$u_2 = A_d u_d = -A_d \left(u_1 \frac{R_2}{R_1 + R_2} + \frac{R_1}{R_1 + R_2} u_2 \right)$$

$$\frac{u_2}{u_1} = -\frac{R_2}{R_1} \cdot \frac{A_d \frac{R_1}{R_2 + R_1}}{1 + A_d \frac{R_1}{R_2 + R_1}}$$

... ojačenje vezja

Inver.ojač.vezje-vpliv realnega A_D

- Cilj: zgraditi ojačevalno vezje z ojačenjem 100
- Izhodišče: **idealni OP**, izberemo $R_1=1\text{ k}\Omega$

$$\frac{u_2}{u_1} = -\frac{R_2}{R_1}$$

$$R_1=1\text{ k}\Omega$$

$$A=-100$$

$$R_2=100\text{ k}\Omega$$

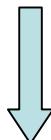
- Ocena napake: **realni OP**

$$\frac{u_2}{u_1} = -\frac{R_2}{R_1} \bullet \frac{A_d \frac{R_1}{R_2 + R_1}}{1 + A_d \frac{R_1}{R_2 + R_1}}$$

$$R_1=1\text{ k}\Omega$$

$$R_2=100\text{ k}\Omega$$

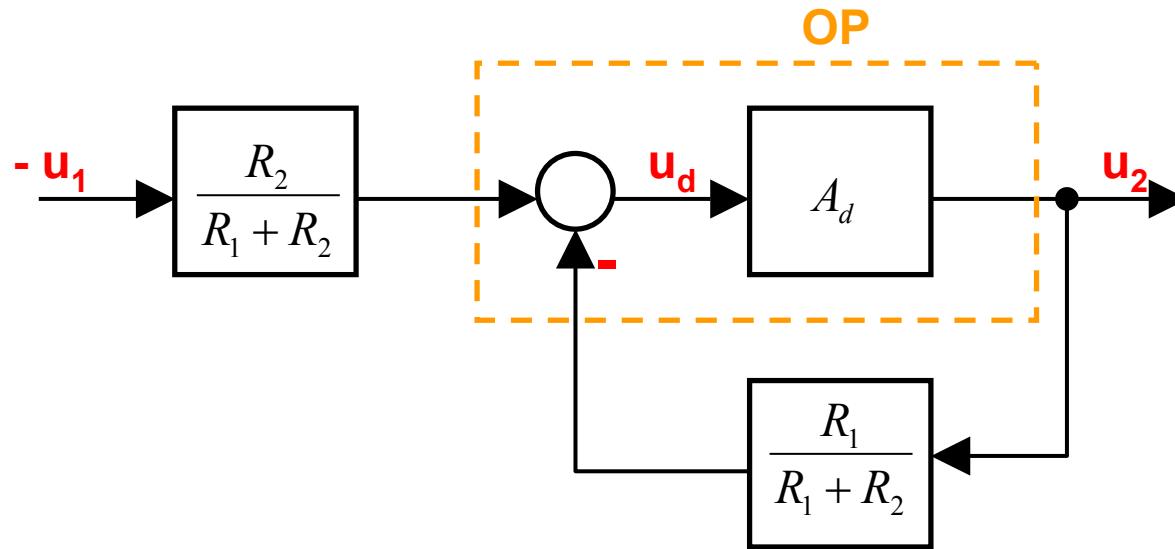
$$A=-99,0001$$

Inver.ojač.vezje-vpliv realnega A_d

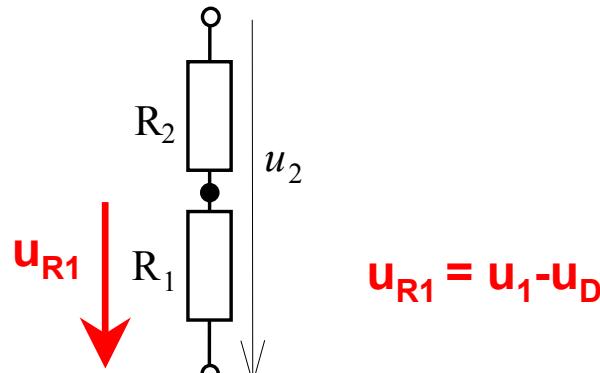
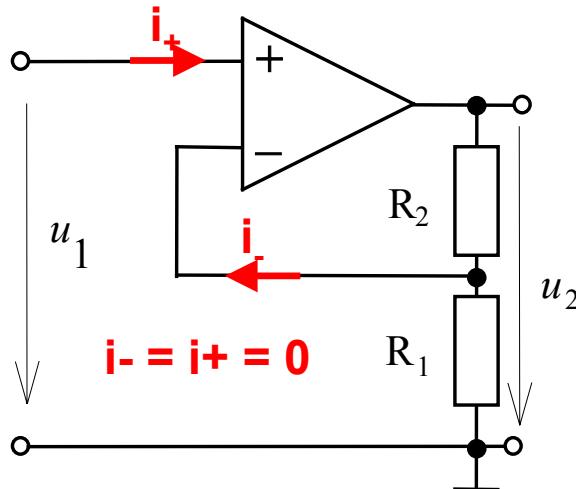
➤ pogled na vezje z regulacijskega stališča

$$u_2 = A_d u_d = -A_d \left(u_1 \frac{R_2}{R_1 + R_2} + \frac{R_1}{R_1 + R_2} u_2 \right)$$

Neinvertirajoče ojač. vezje-vpliv realnega A_D

- ker je $A_D \neq \infty$, velja tudi $u_D \neq 0$
- ostale lastnosti idealnega OP ostajajo v veljavi!

$$u_2 = A_d u_d = A_d (u_1 - u_{R1}) = A_d \left(u_1 - u_2 \frac{R_1}{R_1 + R_2} \right)$$

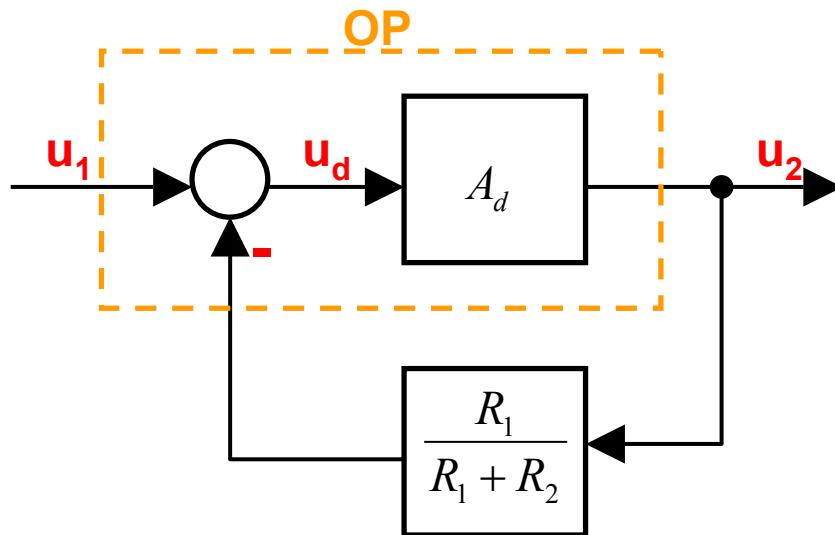
$$\frac{u_2}{u_1} = \frac{A_D}{1 + \frac{R_1}{R_1 + R_2} A_D}$$

... ojačenje vezja

Neinvertirajoče ojač.vezje-vpliv realnega A_d

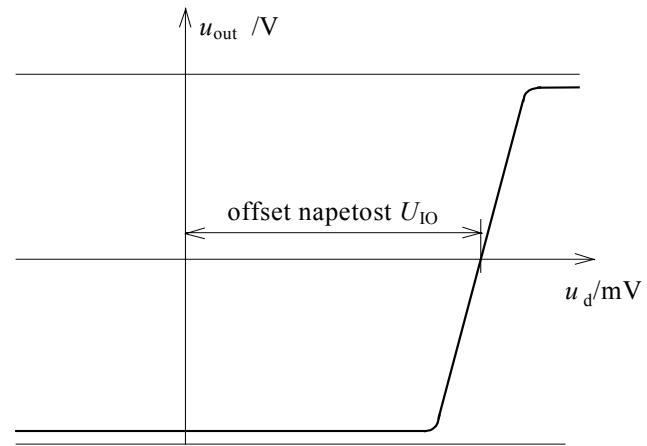
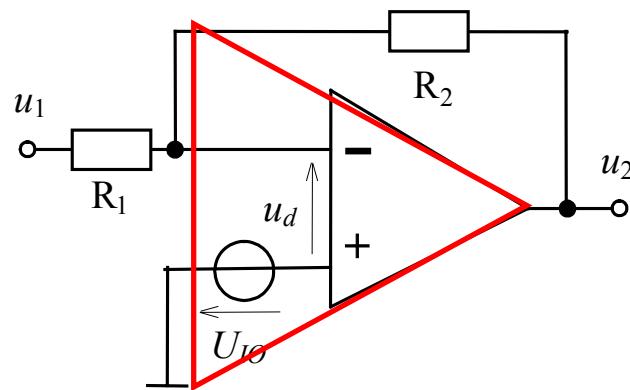
➤ pogled na vezje z regulacijskega stališča

$$u_2 = A_d u_d = A_d(u_1 - u_{R1}) = A_d\left(u_1 - u_2 \frac{R_1}{R_1 + R_2}\right)$$

Invert.ojač.vezje-vpliv offset-ne napetosti

➤vzrok:

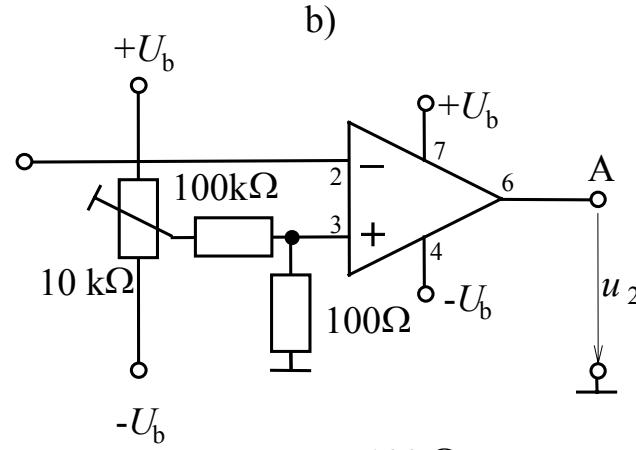
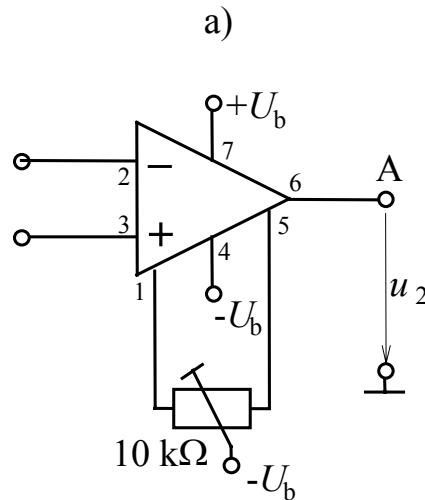

$$\frac{u_1 - U_{IO}}{R_1} + \frac{u_2 - U_{IO}}{R_2} = 0$$

$$u_2 = -u_1 \frac{R_2}{R_1} + U_{IO} \left(1 + \frac{R_2}{R_1} \right)$$

Invert.ojač.vezje-vpliv offset-ne napetosti

➤ kompenzacija preostale napetosti

$$\text{območje: } |U_{IO}| = U_b \frac{100 \Omega}{100 \text{ k}\Omega}$$

$$\Delta U_{IO}(\vartheta, U_b, t) = \frac{dU_{IO}}{d\vartheta} \Delta \vartheta + \frac{dU_{IO}}{dU_b} \Delta U_b + \frac{dU_{IO}}{dt} \Delta t$$

Invert.ojač.vezje-vpliv offset-ne napetosti

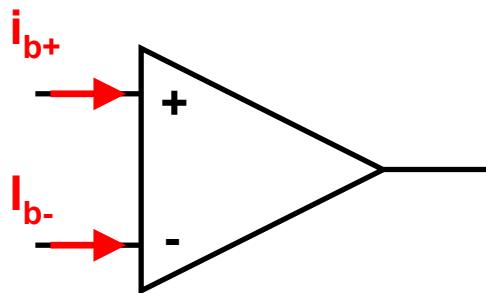
➤ kompenzacija preostale napetosti

$$\Delta U_{IO}(\vartheta, U_b, t) = \frac{dU_{IO}}{d\vartheta} \Delta \vartheta + \frac{dU_{IO}}{dU_b} \Delta U_b + \frac{dU_{IO}}{dt} \Delta t$$

Parameter	Bipolar	BiFET	CMOS	Chopper
U_{IO} temperaturni vpliv $\frac{dU_{IO}}{d\vartheta}$ (<i>input offset voltage drift</i>)	10 µV...7 mV 0,1....10 µV/°C	500µV...15mV 5....40 µV/°C	200 µV...10 mV 1....10 µV/°C	0,1....5 µV 0,001... 0,005µV/°C
vpliv napaj. napetosti $\frac{dU_{IO}}{dU_b}$ (<i>line regulation</i>)	0,01....1 mV/V			
lezenje $\frac{dU_{IO}}{dt}$	0,01....1 mV/s			

Invert.ojač.vezje-vpliv mirovnega toka

➤vzrok:

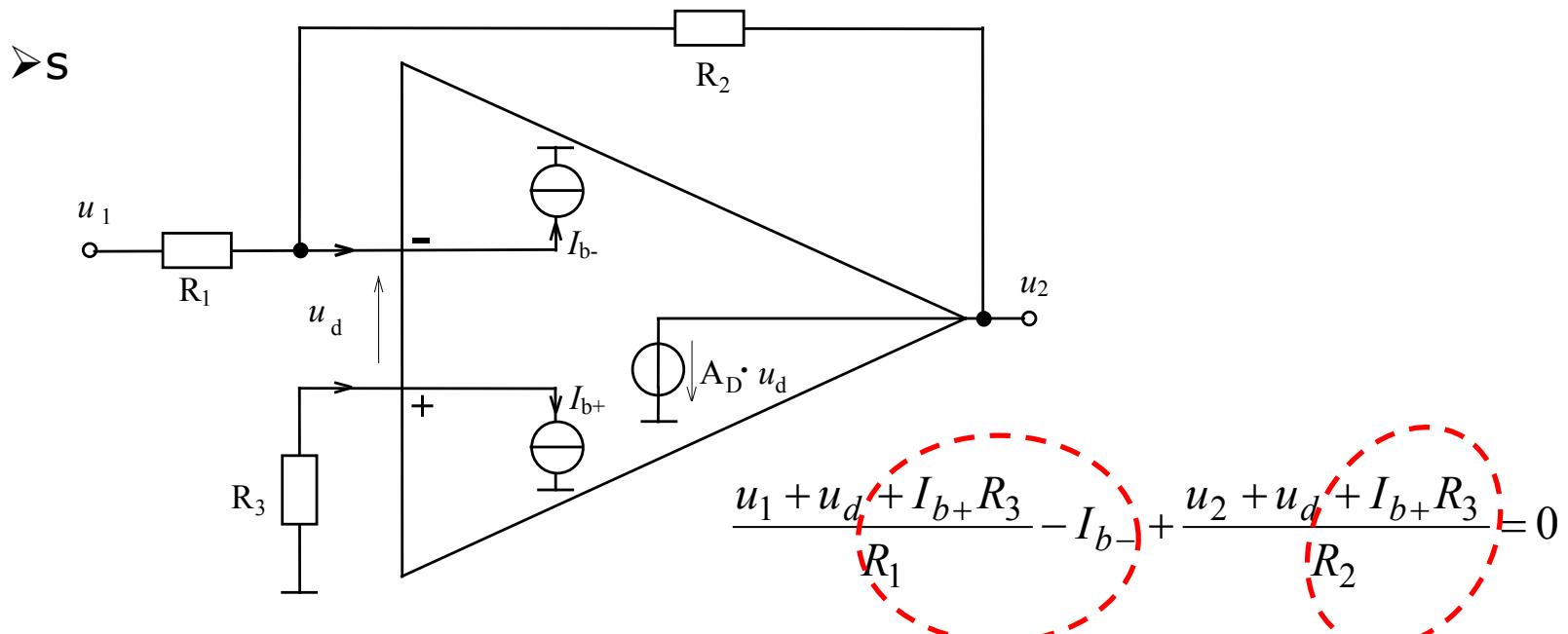
$$I_b = \frac{I_{b-} + I_{b+}}{2}$$

angl. input bias current

$$I_{IO} = I_{b+} - I_{b-}$$

angl. input offset current

Invert.ojač.vezje-vpliv mirovnega toka

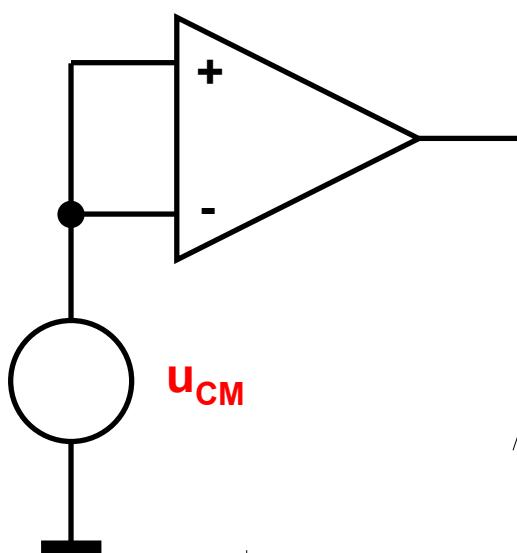
$$\frac{I_{b+}R_3}{R_1} - I_{b-} + \frac{I_{b+}R_3}{R_2} = 0$$

$$R_3 = \frac{I_{b-}}{I_{b+}} \cdot \frac{R_2 \cdot R_1}{R_2 + R_1}$$

$$R_3 = \frac{R_2 \cdot R_1}{R_2 + R_1}$$

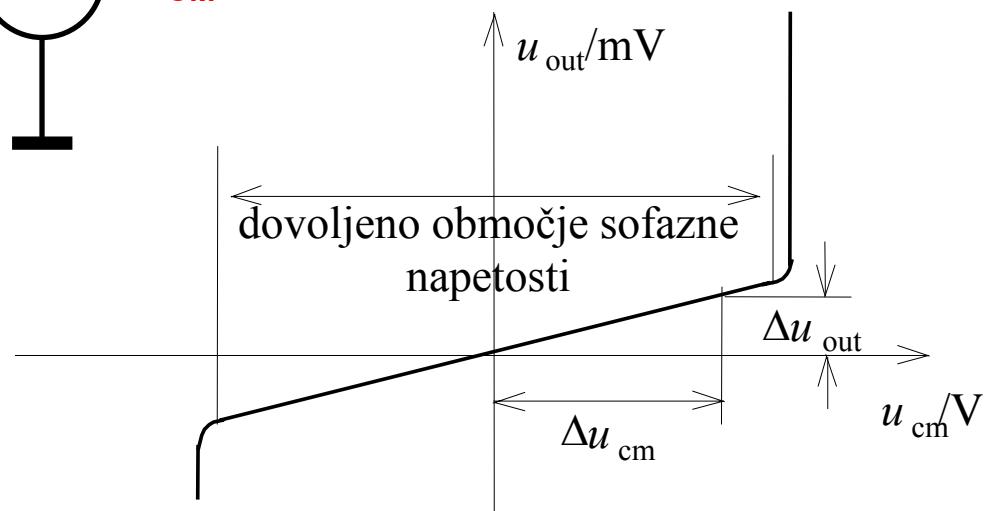
$$u_2 = -u_1 \cdot \frac{R_2}{R_1} + I_{IO}R_2$$

Invertirajoče ojač. vezje-vpliv sofaznega ojačenja

- u_{IZH} bi morala biti enaka 0, pa ni ...
- vzrok: sofazno ojačenje A_{CM}

angl. common mode gain

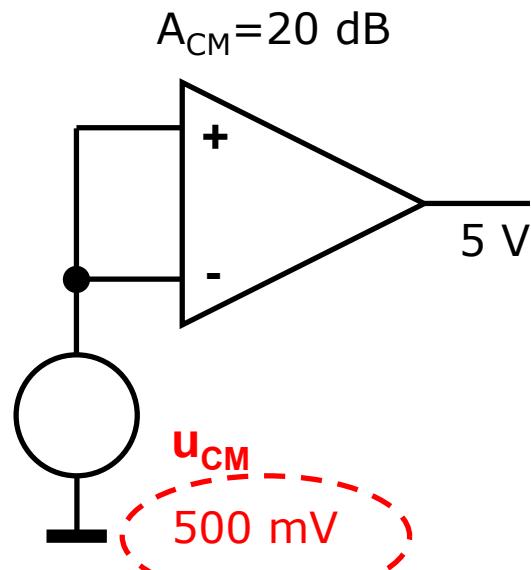
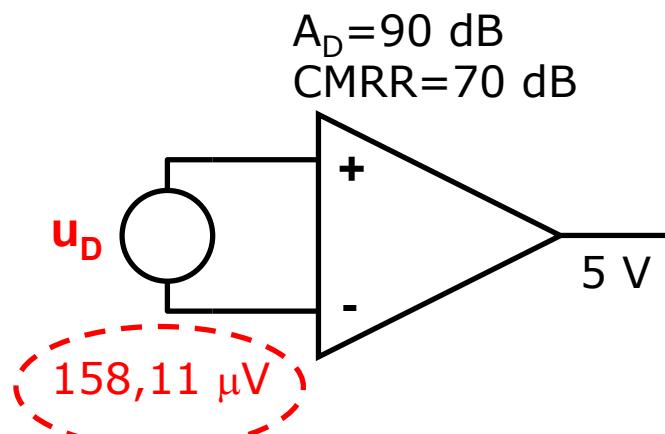
$$A_{cm} = \frac{\Delta u_{out}}{\Delta u_{cm}}$$

$$CMRR = 20 \cdot \log \frac{A_d}{A_{CM}}$$

angl. Common Mode Rejection Ratio

Invertirajoče ojač. vezje-vpliv sofaznega ojačenja

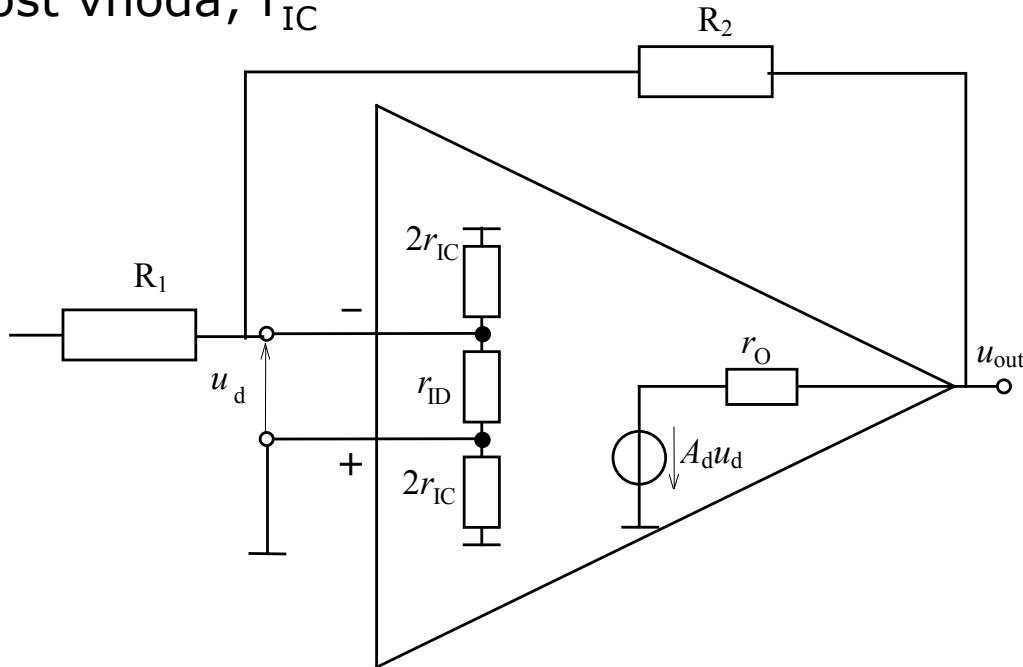
➤primer:

$$CMRR = 20 \log \frac{A_D}{A_{CM}} = 20 \log A_D - 20 \log A_{CM}$$

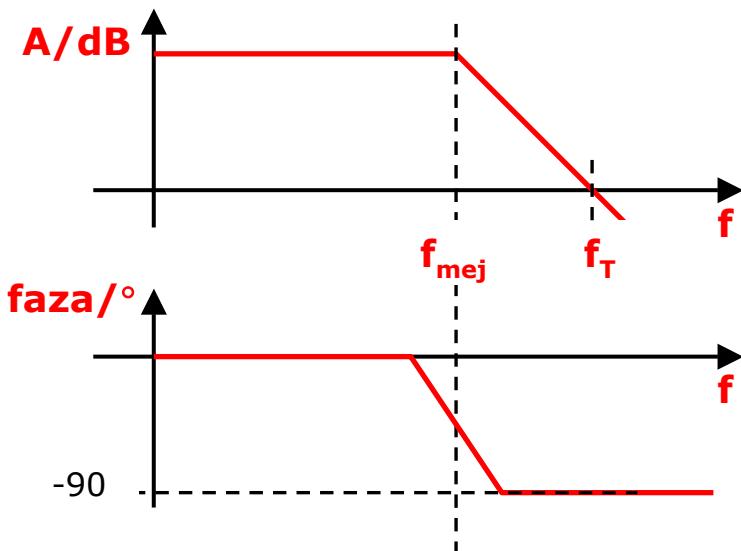
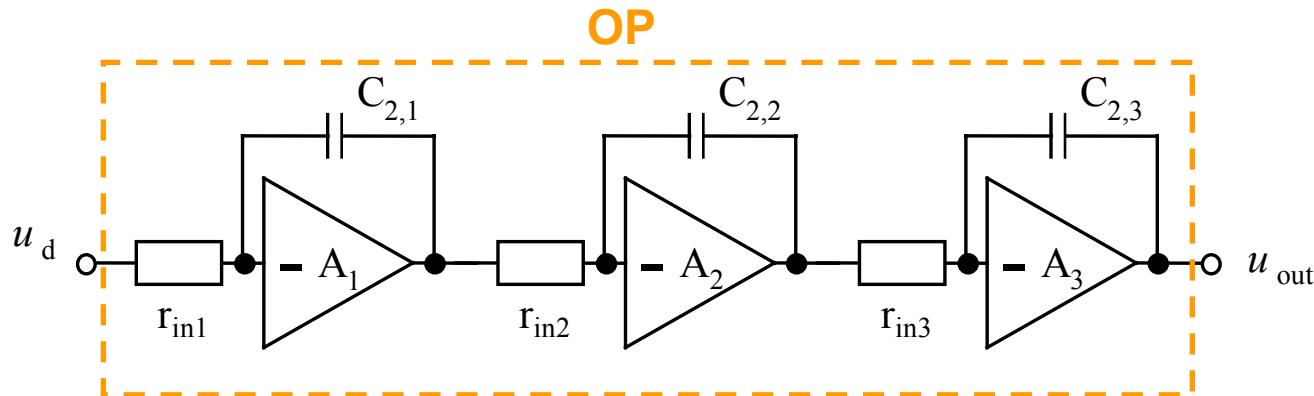
Invertirajoče ojač.vezje-vpliv končne dinamične vhodne in izhodne upornosti

- diferenčna vhodna upornost; r_{ID} (bipol.: $10^5\Omega \div 10^6\Omega$,FET: $10^{12}\Omega \div 10^{15}\Omega$)
- vh.upornost vhoda; r_{IC}

- izh.upornost; r_O ($30\Omega \div 1k\Omega$)

OP in njegova frekvenčna karakteristika

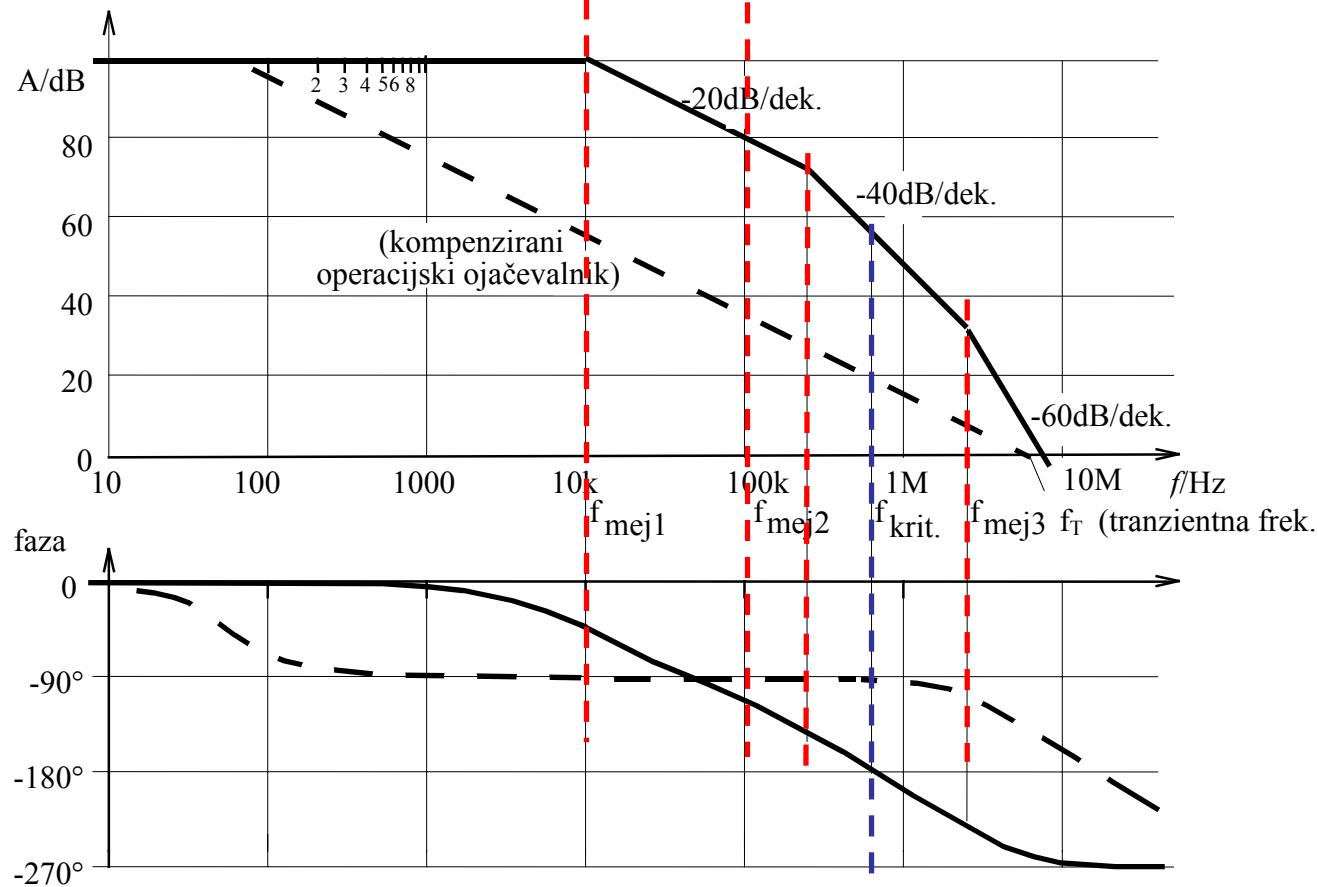

$$\frac{u_{out,i}}{u_{in,i}} = -\frac{A_i}{1 + j\omega(1 + A_i) \cdot r_{in,i} \cdot C_{2,i}}$$

$$f_{mej,i} = \frac{1}{2\pi \cdot (1 + A_i) \cdot r_{in,i} \cdot C_{2,i}}$$

GBW (*gain bandwidth product*)

OP in njegova frekvenčna karakteristika

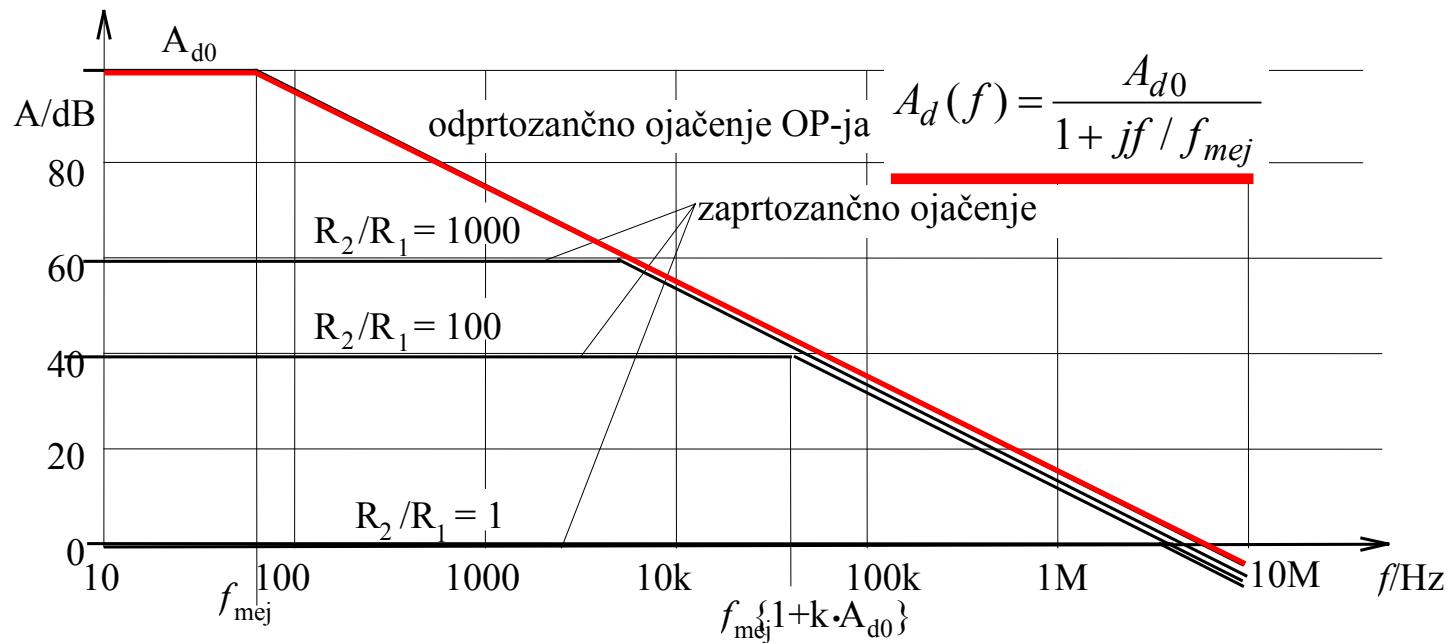
►stabilnost:

$$A(f_{krit.}) \cdot k < 1$$

npr.

$$\frac{R_2}{R_1} > A(f_{krit.}) - 1$$

OP in njegova frekvenčna karakteristika

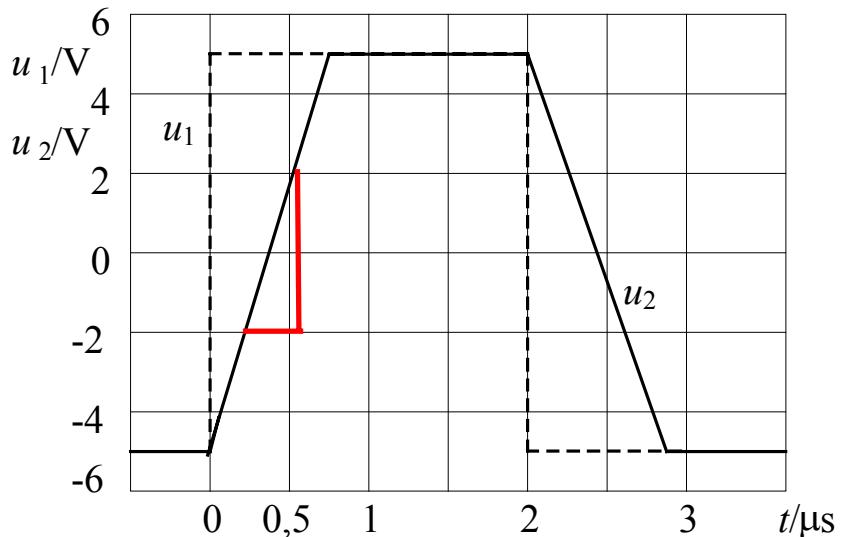
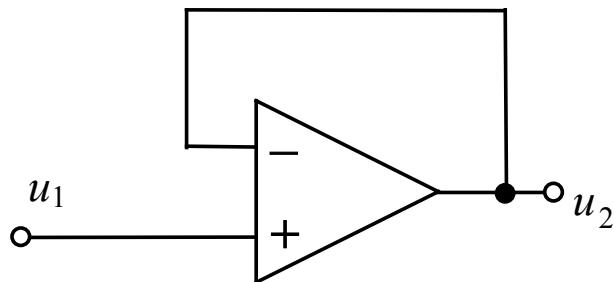
➤ z ojačenjem v povratni vezi:

$$u_2 = \frac{A_d}{1 + k \cdot A_d} u_1$$

$$\frac{u_2}{u_1}(f) = \frac{A_d(f)}{1 + k \cdot A_d(f)} = \frac{A_{d0}}{1 + k \cdot A_{d0}} \cdot \frac{1}{1 + j\frac{f}{f_{mjej}} \frac{1}{1 + k \cdot A_{d0}}}$$

OP in njegova frekvenčna karakteristika

➤ slew rate:

$$SR = \left. \frac{du_{out}}{dt} \right|_{\max}$$

OP in njegova frekvenčna karakteristika

➤ slew rate: pri sinusnem vh.napetosti ...

$$\frac{du_{out}}{dt} = \frac{d(\hat{U}_{out} \sin \omega t)}{dt} = \omega \hat{U}_{out} \cos(\omega t)$$

in od tu

$$\left(\frac{du_{out}}{dt} \right)_{\max} = 2\pi f \hat{U}_{out}$$

